

УДК 339.9. 314/327(4-6ЄС)

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.32>

КРАЇНИ ЄС ТА МІГРАЦІЙНА КРИЗА: ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Стрільчук Людмила,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0002-0700-6080

Каліщук Оксана,

доктор історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0003-1272-7920

У статті проаналізовано вплив сучасних міграційних процесів на країни Європейського Союзу та доведено, що сучасна міграція за своїми масштабами є небаченою досі та несе із собою кардинальні зміни у приймаючі європейські суспільства. Збільшення питомої ваги мігрантів різних національностей, релігій та культур у країнах ЄС призводить до серйозних соціокультурних трансформацій, які становлять серйозну загрозу національним ідентичностям та культурам. Країни ЄС, що в останні десятиліття прийняли мільйонні потоки мігрантів, постали перед низкою проблем економічного, соціального та культурного характеру, що призвело до міграційної кризи та зростання соціальної напруги у приймаючих суспільствах.

Проаналізовано причини активізації потоку мігрантів до країн ЄС, доведено, що частина мігрантів складно адаптується (або не здатна до адаптації) у приймаючих суспільствах, а тому відбувається культурна та релігійна асиміляція європейських країн мігрантами. У цьому полягає одна з найглибших причин міграційної кризи. Як наслідок, нині у більшості країн Європейського Союзу відбуваються трансформаційні процеси соціально-культурної сфери.

Країни Євросоюзу в останні 10–15 років постали перед серйозною міграційною кризою, що несе чимало викликів та загроз їхнім суспільствам. Власне, від вирішення цієї кризи залежить доля Альянсу. У статті аналізуються довгострокові та короткострокові перспективи та заходи, яких мав би вжити ЄС задля вирішення міграційної кризи. Для реалізації короткострокових та довгострокових заходів щодо вирішення міграційної кризи необхідно розробити стратегію, яка влаштує усі країни Співтовариства.

Ключові слова: Європейський Союз, мігранти, міграційна криза, міжнародні відносини, соціально-культурні трансформації, європейське законодавство, Шенгенська зона, Близький Схід, Україна, арабський фактор, соціальна напруга, криза ідентичності, загрози.

Strilchuk Liudmyla, Kalishchuk Oksana. EU countries and the migration crisis: challenges, threats, solutions

The article analyses the impact of current migration processes on European Union countries and proves that modern migration is unprecedented in scale and brings about radical changes in host European societies. The increase in the proportion of migrants of different nationalities, religions and cultures in EU countries is leading to serious socio-cultural transformations that pose a serious threat to national identities and cultures. EU countries, which have accepted millions of migrants in recent decades, have faced a number of economic, social and cultural problems, leading to a migration crisis and increased social tensions in host societies.

The reasons for the increase in the flow of migrants to EU countries have been analysed, and it has been proven that some migrants find it difficult to adapt (or are unable to adapt) to host societies, and therefore cultural and religious assimilation of European countries by migrants is taking place. This is one of the deepest causes of the migration crisis. As a result, most European countries are now facing the problem of social, cultural and religious transformations.

Over the past 10 to 15 years, European Union countries have faced a serious migration crisis, which poses many challenges and threats to their societies. The fate of the alliance depends on how this crisis is resolved. This article analyses the long-term and short-term prospects and measures that the EU should take to resolve the migration crisis. In order to implement short-term and long-term measures to resolve the migration crisis, it is necessary to develop a strategy that suits all countries in the community.

Key words: European Union, migrants, migration crisis, international relations, socio-cultural transformations, European legislation, Schengen area, Middle East, Ukraine, Arab factor, social tension, identity crisis, threats.

Світова історія знає чимало прикладів масових міграцій та переселень, адже впродовж тисячоліть людство поставало перед проблемами нестачі життєво важливих ресурсів, природними катаклізмами, війнами, епідеміями, які спричиняли до переселення цілих народів. Власне, розселення на Земній кулі є наслідком міграційних процесів, які з тих самих причин притаманні й сучасному світу. Ба більше, сучасні міграційні процеси набули глобального характеру і несуть із собою численні виклики та загрози як для регіонів походження, так і для приймаючих країн.

Представлена стаття має на меті проаналізувати найважливіші виклики та загрози, які несе сучасна міграція для країн Європейського Союзу зокрема.

Згідно з оцінкою фахівців ООН, кількість міжнародних мігрантів постійно зростає. Наприклад, на 2016 р. ця кількість досягла 250 млн осіб проти 175 млн у 2000 р. та 154 млн у 1990 р. Статистика, яку озвучили фахівці ООН, станом на 2024 р. засвідчила, що кількість міжнародних мігрантів у світі досягла 304 млн осіб, а це приблизно одна людина з кожних 30 осіб у світі є мігрантом. Найбільшу частку мігрантів у 2024 р. прийняла Європа (94 млн), а найбільша частка іноземного населення зафіксована в Катарі [4].

За підрахунками тієї ж ООН, біженців із України станом на грудень 2024 р. по всьому світу зафіксовано 6 813 900. Лівова частка з них перебуває у Європі – 6 253 700 осіб. Щоправда в Україні озвучують дещо іншу цифру. Зокрема, народний депутат Олексій Гончаренко, покликаючись на звіт парламентської Тимчасової слідчої комісії з питань захисту прав ВПО, повідомляв 17 грудня 2024 р., що за кордоном нині перебувають 7,7 млн українців, із них у країнах ЄС – 5,3 млн осіб [4].

Країни Європейського Союзу постали перед проблемою масової міграції уже в першому десятилітті ХХІ ст., і з того часу міграційна криза лише загострюється, наприклад через збройні зіткнення в Сирії та й загалом на Близькому Сході, безперервне насильство в Іраку та Афганістані, бідність у Косово. Значну частину становлять також біженці з економічно занедбаних країн Південно-Східної Азії та Центральної Африки [3]. Серед причин міграційних процесів сьогодні можемо виділити і недостатню кількість харчових запасів та запасів питної води (наприклад, на Близькому Сході чи в Африці), і зміни політичних режимів, і національно-релігійні утиски та політичні переслідування.

Не слід забувати і про ще один важливий чинник кризи мігрантів. Зокрема, у Європі криза мігрантів зумовлена прийняттям у ЄС стратегії, спрямованої на безоплатне надання допомоги людям. Ба більше: влада держав Євросоюзу, керуючись принципом толерантності, прагне надавати підтримку людям, які рятуються від насильства і війни, нерідко на шкоду власним громадянам. Однак це часто призводить до того, що замість пошуків роботи в новій країні багато мігрантів стають на шлях соціального утримання, а це, своєю чергою, негативно сприймається корінним населенням, викликаючи загалом загострено-негативне ставлення приймаючих суспільств до мігрантів [8, с. 80–81].

Зрозуміло, що такі масштабні міграційні потоки справляють відчутний вплив на формування та розвиток європейської міграційної політики. Поряд із цим слід урахувувати і такі негативні явища демографічного характеру, що є притаманними країнам ЄС, як:

- старіння населення;
- низькі показники народжуваності.

Згадані чинники ведуть до скорочення чисельності економічно активного населення країн Євросоюзу. Здавалося б, приплив нових працівників можна лише вітати. Однак криза мігрантів у ЄС призвела до того, що політика країн Альянсу в цій сфері стала на захист національного трудового ринку шляхом обмеження припливу іноземної робочої сили [7, с. 127–128].

Якщо здійснити ретроспективний історичний аналіз, то нескладно виявити, що законодавчо формування вільного простору для переміщення людей відбувалося у декілька етапів, зокрема:

- Римський договір від 1957 р. про створення Європейського економічного співтовариства.
- Шенгенський договір, що був підписаний у червні 1985 р. Німеччиною, Францією, Люксембургом, Нідерландами та Бельгією і набув чинності у березні 1995 р. Згодом у травні 1999 р. цей договір був заміщений Шенгенським законодавством Європейського Союзу [10]. Сьогодні його дія поширюється на 22 країни – члени ЄС та чотири держави, які не є членами Альянсу: Норвегію, Швейцарію, Ліхтенштейн та Ісландію.

Існують країни ЄС, які не входять у Шенгенську зону, це: Румунія, Болгарія, Кіпр, Хорватія, Великобританія, Ірландія та Норвегія. Де-факто в Шенген включено Сан-Марино, Монако та Ватикан [3]. Перелічені країни здійснюють спільну міграційну політику.

У грудні 2011 р. конференція міністрів внутрішніх справ країн ЄС прийняла рішення про трирічний пілотний проект, який передбачав приймати по 300 осіб, які потребують захисту, щороку шляхом переселення впродовж 2012–2014 рр. Так, уже в 2012 р. цей проект запрацював, і кордони країн Європи були відкриті для африканських біженців із Тунісу та іракських переселенців із Туреччини [5, с. 31–32].

У 2013 р. в рамках проекту до Європи переселяються іракські, іранські та сирійські біженці з Туреччини, а в 2014 р. – біженці різних національностей (зокрема, громадяни Іраку) та особи без громадянства із Сирії.

Оскільки цей пілотний проєкт було успішно реалізовано, а потоки мігрантів лише наростали, було прийнято рішення подовжити його на невизначений термін як програму переселення. Наприклад, Німеччиною з 2015 р. було збільшено квоти на прийом мігрантів зі Сходу, які визначалися уже 500 прийомними місцями на рік. Тоді ж, у 2015 р., до Німеччини прибуває 500 уразливих громадян Еритреї, Сомалі, Судану, Південного Судану та Ефіопії, а також сирійців та іракців із перших країн біженців Єгипту, Судану та Лівану [9, с. 13–14]. Із 2016 р. прийом Німеччиною переселенців із Близького Сходу та країн Африки було ще збільшено, фактично Німеччина стає лідером за кількістю прийому мігрантів на рік серед усіх країн Європейського Союзу [6].

Аналіз характеру процесів міжнародної міграції населення дає змогу виділити такі тенденції:

1. *Збільшення обсягів та розширення географії міграції.* Парадоксально, але у відсотковому відношенні чисельність мігрантів зростає швидше, ніж населення Земної кулі. За прогнозами Міжнародної організації з міграції (МОМ), до 2030 р. показник міграційної активності зросте до 350 млн людей [1, с. 398].

2. *Поява нових типів мігрантів, ускладнення їхніх соціокультурних характеристик.* Їх поява насамперед пов'язана з глобалізацією ринків праці та швидким зростанням кількості трудових мігрантів. Серед них виділяються такі потоки: високваліфікована міграція – менеджери, адміністратори, техніки тощо; міграція низькокваліфікованих кадрів – робітники для будівництва, швейної промисловості, сільського господарства, сфери обслуговування; нелегальна міграція – дешева робоча сила в тіньовому сегменті економіки.

3. *Розширення вимушеної міграції.* За оцінками фахівців ООН, загалом понад 50 млн людей у світі сьогодні можуть уважатися жертвами вимушеного переміщення. Зростанню масштабів вимушеного переміщення в останні десятиліття сприяла поява нових військових конфліктів.

4. *Фемінізація міграційних переміщень.* Хоча жінки завжди становили значну частину мігрантів, їхня частка за останній час збільшилася до 48%. Особливістю є те, що якщо раніше здебільшого жінки мігрували у складі сімей, то сьогодні такі міграційні переміщення стають самостійними.

5. *Багато держав використовують міграцію для розв'язання проблем зайнятості у своїх країнах,* що означає фактичну урядову участь у вербуванні робочої сили [1, с. 398–399].

Аналізуючи міграцію як явище, варто зауважити, що впродовж останніх десятиліть загальною тенденцією міграційних потоків є її економічний складник. Основні потоки мігрантів завжди спрямовуються з держав із низьким рівнем доходів у країни з більш високим економічним рівнем. Тому країни Європейського Союзу виглядають економічно дуже привабливими для міжнародних мігрантів із регіону Близького Сходу та країн Африки. Окрім того, географічна близькість (порівняно з Америкою чи Океанією) є додатковим чинником, що зумовлює міграцію саме у цьому напрямку. Країни ЄС приваблюють потенційних мігрантів достатньою кількістю робочих місць, а коли йдеться про колонії колишніх західноєвропейських держав, то і знання мови (французької, англійської), що є додатковим стимулюючим чинником поряд із традиційними культурами та торговельними зв'язками [7, с. 128–129].

Згідно зі статистикою, кількість іммігрантів у країни Західної Європи у 90-х роках ХХ ст. щорічно становила близько 180 тис осіб. Окрім того, у рамках західноєвропейської інтеграції було створено (і донині він активно розвивається) спільний ринок робочої сили, котрий передбачає свободу переміщення працівників між країнами ЄС та уніфікацію трудового законодавства, що є досить привабливим для мігрантів.

Окрім усвідомлення гігантської цифри мігрантів у Європі за останні десятиліття, європейські уряди, власне, як і суспільства країн ЄС, свідомі щодо того, що міграція сьогодні стала однією з глобальних проблем людства, і перед приймаючими суспільствами вона постала як міграційна криза, адже, крім свіжих трудових ресурсів, міграційні потоки несуть у собі цілу низку проблем для приймаючих країн, як то:

– наростання протиріч між громадянами приймаючого суспільства та мігрантами, що проявляється через зростання соціальної напруженості у місцях концентрації мігрантів у зв'язку із доступністю сфери медичного обслуговування та освіти;

– посилення расової та національної ворожнечі, ксенофобії;

– загострення економічних протиріч, що проявляються у небажанні виплачувати або збільшувати різноманітні соціальні допомоги мігрантам, різниця у заробітній платні між мігрантами та національними громадянами (що увиразнюється у значно нижчому рівні життя мігрантів, тощо);

– складнощі культурної, мовної, релігійної адаптації, з якими стикаються вихідці з Африки та Азії у країнах ЄС, що призводить до відчуження або агресивного сприйняття європейського соціуму з боку мігрантів;

– проблеми збереження ідентичності. У цьому разі йдеться навіть не про національну ідентичність кожної з країн Європи, а скоріше про так звану «європейську ідентичність». Як показує практика, мігранти з арабського Сходу надзвичайно повільно адаптуються до умов приймаючих суспільств, а у багатьох випадках (наприклад, релігія, традиційний побут тощо) не здатні до адаптації узагалі. Тому часто відбуваються зворотні процеси: араби-мігранти асимільовують під себе приймаючі суспільства, особливо у разі, коли їхня питома вага у приймаючому суспільстві є досить високою. Прикладом цього можуть слугувати цілі арабські квартали у європейських столицях, визнання приймаючими країнами ісламу як державної релігії (наприклад, у Франції), тощо. Таким чином, країни ЄС постають перед проблемою збереження культурної та релігійної ідентичності.

Окрім того, серед кризових моментів масової міграції слід пам'ятати і про прояви расової дискримінації та конфлікти, які нею породжені. На переконання авторок статті, якими б загальнолюдськими і гуманістичними цінностями не керувався сьогодні світ, завжди знайдуться ті, хто вдається до проявів расової та національної дискримінації та ксенофобії. Далеко не всі європейські суспільства вирізняються, як, наприклад, французи, толерантним ставленням до змішаних шлюбів, ісламу і т. д. Прояви ксенофобії, расової та національної нетерпимості щодо мігрантів із боку європейців лише поглиблюють соціальну напруженість та конфлікти між приймаючими суспільствами та мігрантами. А між тим, як засвідчує статистика, у міру збільшення питомої ваги мігрантів у приймаючих суспільствах соціальні відносини мають тенденцію до загострення. Окрім цього, складнощі мовної, культурної, релігійної та економічної адаптації мігрантів (а досить часто елементарне небажання мігрантів до цієї адаптації) призводять уже до відкритої ворожнечі та конфліктів між мігрантами та корінними націями.

Експерти вбачають такі варіанти вирішення міграційної кризи у Європі:

– по-перше, відновлення контролю всередині кордонів Євросоюзу. Таку міру зменшення припливу мігрантів застосовують вісім країн – членів Шенгенської зони. Угорщина, будучи основною транзитною державою, що лежить на шляху переселенців у країни ЄС із Близького Сходу, будує на кордоні із Сербією та Хорватією паркани. У Болгарії на протигагу поліції з'явилися нелегальні так звані народні дружини, які займаються виявленням мігрантів. Збільшення припливу переселенців стало одним із ключових чинників в ухваленні Великобританією рішення про вихід з Євросоюзу;

– по-друге, створення за межами Європейського Співтовариства таборів для розміщення переселенців. У 2015 р. після набрання чинності договору про висилку в Туреччину мігрантів із Греції Туреччина отримала від ЄС 3 млрд євро на облаштування та утримання таборів для цих осіб. Однак переселенці з Африки продовжують проникати на Апенніни по морю. Туреччина вимагає збільшення фінансування Євросоюзом утримання на своїй території таборів для сирійських біженців. Інший варіант – створення таборів для переселенців у країнах Африки. Орієнтовна сума витрат становить 20 млрд євро [3];

– по-третє, довгострокові заходи. Ідеться, передовсім, про стабілізацію рівня життя населення держав Близького Сходу та Африки. Для цього пропонується застосувати два методи. Перший – поширити політику обмеження народжуваності. Другий – підвищити рівень освіти жінок, що проживають у цих країнах. Звісно, що ці перспективи надто далекосяжні та неймовірно складні для реалізації. Окрім того, досі не підраховано навіть приблизної суми, яка необхідна для реалізації таких планів, однак у країнах ЄС в останні 10 років усе частіше повертаються до цієї теми.

Висновки. Аналізуючи вищесказане, можна зробити кілька висновків. Зокрема, держави Євросоюзу нині зіткнулися з міграційною кризою, від вирішення якої залежить доля Альянсу, адже масовий наплив мігрантів несе із собою чимало викликів та загроз, і не лише європейській ідентичності та культурі, а й економічній та соціальній та стабільності ЄС. За усіма оцінками та прогнозами, в осяжній перспективі потік мігрантів у країни ЄС лише зростатиме, що є наслідком різкого демографічного сплеску у країнах Близького Сходу та Африки, а також військових конфліктів та нестачі продовольчих запасів. Задля реалізації короткострокових та довгострокових заходів потрібно розробити чітку стратегію, яка влаштує всі країни співтовариства, і діяти злагоджено – це єдиний шлях згладити гострі грані міграційної кризи.

Література:

1. Білошицький С. Міграційні процеси як фактор соціокультурної трансформації європейського та українського суспільства. *Етнополітичний контекст суспільних трансформацій у сучасній Україні*. Київ, 2017. С. 394–471.
2. Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України : монографія / відп. ред. Б.О. Парахонський. Київ : Фоліант, 2008. С. 118–120.

3. Мігранти в Європі: у чому причини кризи. URL: <https://europortal.biz.ua/dovidkova/vyuzd-za-kordon/mihranty-v-evropi.html/amp> (дата звернення: 06.09.2025).
4. ООН: кожен тридцятий у світі – мігрант, чоловіків і жінок майже порівну. URL: <https://www.rfi.fr/uk/20241218> (дата звернення: 06.09.2025).
5. Пак Н. Неконтрольована міграція як загроза безпеці країн Європейського Союзу. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. 2016. № 44–45. С. 30–34.
6. Солодько А., Фітисова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики. *CEDOS*. URL: <https://cedos.org.ua/researches/mihratsiina-kryzavyes-statystyka-ta-analiz-polityky> (дата звернення: 02.09.2023).
7. Стрільчук Л., Притулок В. Міграційні процеси в сучасному світі як фактор соціально-культурної трансформації. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. 2025. № 61. С. 125–131.
8. Швець С.Л. Міграційні процеси сучасності як фактор політичних трансформацій. *Регіональні студії*. 2018. № 12. С. 78–82.
9. Якубовський С.О. Міграційна політика ЄС: еволюція та соціально-економічні наслідки. *Міграційна політика ЄС: стан, виклики та перспективи* : наук.-практ. симпозиум, присвяч. 15-річчю Міжнар. дня мігранта та 25-річчю Міжнар. конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів та їхніх сімей, м. Одеса, 18 грудня 2015 р. Одеса : Фенікс, 2015. С. 12–17.
10. Schwanitz Wolfgang. Europa wird am Ende des Jahrhunderts islamisch sien. *Die Welt*. 2004. 28 Juli.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.09.2025

Дата публікації: 28.11.2025